

V. IN MEMORIAM

Leszek Winowski 1910 - 1979

16 listopada 1979 r. po długiej i ciężkiej chorobie zmarł Leszek Winowski, doktor praw, profesor zwyczajny Uniwersytetu Wrocławskiego. Wydział Prawa i Administracji, a szczególnie Instytut Historii Państwa i Prawa utracili w osobie Leszka Winowskiego wybitnego członka akademickiej społeczności, przywiązanego głęboko do jej tradycji i humanistycznych zadań. Z zasobów wiedzy L. Winowskiego, popartej imponującą wręcz i zawsze uslužną pamięcią czerpali wszyscy, którzy stykali się z nim na co dzień, a najbardziej jego uczniowie, wśród nich studenci traktowani przez Leszka Winowskiego z ojcowską serdecznością i wyrozumiałością, zabarwioną charakterystycznym dla Niego poczuciem humoru.

Leszek Winowski urodził się w Skalacie w powiecie tarnopolskim 23 stycznia 1910 r. w rodzinie sędziego. Od początku lat szkolnych związany był ze Lwowem, gdzie na Uniwersytecie Jana Kazimierza ukończył studia prawnicze w 1932 r. Jeszcze podczas studiów, nim w 1935 r. został asystentem etatowym, Leszek Winowski związany był z katedrą prawa kanonicznego, kierowaną przez prof. Władysława Abrahama. W lipcu 1935 r. został promowany na doktora praw na podstawie pracy pt. *Przywileje kleru w konkordatach XIX i XX w.* Interesował się równocześnie ówczesną historią ustrojów państwowych na Zachodzie Europy, pozostając w łączności z prof. Leonem Halbanem i ówczesnym docentem Karolem Koranyim. Przed wybuchem wojny przygotował rozprawę habilitacyjną poświęconą problemowi stosunku chrześcijaństwa pierwszych wieków do wojny i zdążył ją przedstawić w marcu 1939 r. na posiedzeniu Lwowskiego Towarzystwa Naukowego. Wojna zmieniła na kilka lat bieg życia Leszka Winowskiego, nakładając ponadto na Niego obowiązki opiekowania się rodziną założoną w 1941 r. Aresztowany przez gestapo w tym samym roku, utracił podczas rewizji wszystkie swoje materiały i notatki naukowe. Ocalał jedynie duplikat rozprawy habilitacyjnej znajdujący się poza domem.

Po zakończeniu wojny L. Winowski uczestniczył w Sopocie i w Olsztynie w pracach związanych z organizacją Instytutu Bałtyckiego, zanim w grudniu 1945 r. został powołany na wrocławski Wydział Prawa. Na Wydziale tym pełnił kolejno obowiązki zastępcy profesora prawa kościelnego, adiunkta przy katedrze prawa narodów, a następnie powszechnej historii państwa i prawa, kierowanej przez Iwona Jaworskiego. W roku akademickim 1956/57 pełnił ponadto obowiązki prodziekana Wydziału Prawa. Po śmierci prof. Jaworskiego w 1959 r. Leszek Winowski został kierownikiem katedry i był nim do 1969 r. Odtąd, mimo wątłego zdrowia, nadwe-

rażonego poważnie rozległym zawałem serca, pozostawał do końca życia na stanowisku profesora przy Instytucie Historii Państwa i Prawa. W 1974 r. uzyskał tytuł profesora zwyczajnego, a rok wcześniej odznaczony został krzyżem kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Swojej pracy dydaktycznej nie ograniczał Leszek Winowski do Uniwersytetu Wrocławskiego. W latach 1947 - 1957 wykładał bowiem na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim m. in. prawo rzymskie, a w latach 1957 - 1968 historię powszechną na Wydziale Filozoficzno-Historycznym Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu. Liczne grono uczniów doktoryzowało się u L. Winowskiego zarówno we Wrocławiu, jak w Lublinie (razem 22 osoby), zaś 6 osób uzyskało pod jego opieką stopnie doktora habilitowanego. Ponadto jako recenzent brał On udział w ponad 20 przewodach doktorskich i w 10 przewodach habilitacyjnych.

W dziedzinie badań naukowych Leszek Winowski zajął się problemami nieznanymi dotąd lub mało znanymi w polskiej nauce państwa i prawa oraz prawa kanonicznego. Zainteresowania badawcze L. Winowskiego rozwijały się w trzech kierunkach: położenia prawnego innowierców od najwcześniejszego średniowiecza, problemów państwa i prawa Islamu aż po czasy najnowsze, wreszcie dziejów Kościoła na Śląsku.

Leszek Winowski położył szczególne zasługi jako pierwszy polski historyk państwa i prawa, który zajął się prawem i państwem Islamu. Aktualność tych zagadnień w ostatnich zwłaszcza latach wystąpiła z całą siłą.

Drugiemu cyklowi rozpraw L. Winowskiego można by nadać wspólny tytuł: „Barbarzyńcy i innowiercy w prawie i poglądach średniowiecza”. Dzięki tym studiom nauka zyskała znacznie pełniejszy niż dotąd obraz stosunku chrześcijan i państw chrześcijańskich do ziem pogańskich i pogan, a także do innowierców „zewnątrznych” i „wewnętrznych”.

W obu wspomnianych kręgach tematycznych (zagadnienia państwa i prawa Islamu oraz stosunek chrześcijan do pogan i innowierców) Leszek Winowski wydobyl, jeśli nie całkowicie do siebie podobne, to w każdym razie pokrewne wątki dotyczące stosunku do cudzoziemców z punktu widzenia panującego w każdym z tych dwóch światów (chrześcijańskim i muzułmańskim) porządku prawnego. Podkreślić tutaj należy, że nie tylko w literaturze krajowej, ale i zagranicznej nikt dotąd, jak czynił to L. Winowski, nie poświęcił baczniejszej uwagi powiązaniu problemu cudzoziemców z zagadnieniem innowierców, czyli obcych wyznaniowo, ani też nie wyróżnił w doktrynie i nauce państw chrześcijańskich innowierców „zewnątrznych” i „wewnętrznych”.

Oba wyżej wskazane kręgi zagadnień naukowych są ze sobą ściśle związane i wynikają z siebie wzajemnie. Ich zbadanie i przedstawienie nie byłoby możliwe, gdyby nie biegła znajomość takich dyscyplin jak powszechna historia państwa i prawa, prawo kanoniczne, historia doktryn politycznych i prawnych oraz dziejów stosunków międzynarodowych, która charakteryzowała Leszka Winowskiego. Zgłębieńniu owych dyscyplin pomagała Mu znajomość kilku języków nowożytnych, łaciny, greki, a nawet arabskiego.

Inne jeszcze znaczenie mają prace L. Winowskiego poświęcone problemom z dziedziny historii związków Śląska z Polską, w tym przypadku zależności biskupstwa wrocławskiego od metropolii gnieźnieńskiej. Na tym polu L. Winowski przeciwstawił się tezom F. Hanusa (autora *Church and State in Silesia under Frederick II*, Washington 1944), przedstawiającym zasługi Fryderyka II jako propagatora określonej polityki wyznaniowej.

W ostatnich miesiącach przed śmiercią, mimo pogarszającego się szybko stanu zdrowia, Leszek Winowski zdołał przygotować do druku monografię pt. *Innowiercy w poglądach uczonych Europy zachodniej w XIII i XIV w.*, stanowiącą kontynuację Jego wcześniejszych badań nad położeniem obcych-innowierców. Żałować

tylko wypada, iż L. Winowski nie zdążył swoich pionierskich, z wyjątkową wnikliwością opracowanych wyników badań, zebrać w większe tomy łatwiej dostępne dla czytelników ani zapoznać z tymi wynikami zagranicznych uczonych.

Leszek Winowski był członkiem kilku towarzystw naukowych: Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego, Opolskiego Towarzystwa Naukowego i Towarzystwa Naukowego przy Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. W dyskusjach prowadzonych na tym forum głos Jego liczył się zawsze jako ważny i potrzebny, niezależnie od tematów nad którymi deliberowali członkowie naukowych towarzystw.

Obok studiów i rozpraw o znaczeniu naukowym sensu stricto L. Winowski był autorem kilku skryptów dla studentów, łączących umiejętnie analizę, syntezę i interpretację wydarzeń historycznych w ich wielorakich przejawach.

Rozległa wiedza Prof. Winowskiego, Jego wyrozumiałość dla świata i ludzi w połączeniu z wielką skromnością pozostaną dla nas wzorem.

TERESA JANASZ (Wrocław)

BIBLIOGRAFIA PRAC PROFESORA DRA LESZKA WINOWSKIEGO

1947

1. *Stosunek chrześcijaństwa pierwszych wieków do wojny*, Tow. Naukowe KUL, Lublin 1947, ss. 171.

1948

2. *Państwowe prawo wyznaniowe*, Wrocław 1948, ss. 321.

1953

3. Rec.: *Traité du droit canonique publié sous la direction de Raoul Naz*, „Collectanea Theologica”, Societatis Theologorum Polonae, A. XXIV, Fasc. I - IV, Warszawa 1953, s. 216 - 230.

1955

4. *Stosunki między biskupstwem wrocławskim a metropolią gnieźnieńską w latach 1740 - 1748*, „Przegląd Zachodni”, R. 11, t. I, nr 3/4, Poznań 1955, s. 613 - 692.

1956

5. *Sprawa stosunku do pogan w polsko-krzyżackim procesie z lat 1412 - 1414*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Wrocławskiego, seria A, nr 6, Wrocław 1956, s. 99 - 117.

1957

6. Rec.: *Zeitschrift der Savigny Stiftung*, tomy z lat 1946 - 1956, Kanonistische Abteilung, „Czasopismo Prawno-Historyczne”, t. IX, z. 1, 1957, s. 385 - 395.

1958

7. *Polityka kościelna Fryderyka II na Śląsku*, „*Studia Śląskie*”, t. I, Opole 1958, s. 233 - 252.

8. Rec.: *Zeitschrift der Savigny Stiftung*, Kanonistische oraz Germanistische Abteilung, T. 43, „*Czasopismo Prawno-Historyczne*”, t. X, z. 1, 1958, s. 238 - 241.

1959

9. Iwo Jaworski, *wspomnienie pośmiertne*, „*Czasopismo Prawno-Historyczne*”, t. XI, z. 2, 1959, s. 335 - 337.

10. Rec.: *Zeitschrift der Savigny Stiftung*, Kanonistische oraz Germanistische Abteilung, T. 44, „*Czasopismo Prawno-Historyczne*”, t. X, z. 2, 1959, s. 320 - 326 oraz s. 327 - 334.

1960

11. „*Barbarzyńcy*” w schyłkowym okresie Imperium Rzymskiego i na progu Nowej Epoki (*zarys problemu*), *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Historia*, Opole 1960, s. 3 - 37.

1961

12. *Stosunek średniowiecznej Europy do obcych-innowierców*, „*Prawo Kanoniczne*”, nr 61, Warszawa 1961, s. 598 - 680.

13. *Historia średniowiecza*, cz. 1, wyd. 1, Opole 1961, ss. 318.

14. Rec.: *Zeitschrift der Savigny Stiftung*, Kanonistische oraz Germanistische Abteilung, „*Czasopismo Prawno-Historyczne*”, t. XIII, z. 1, 1961, s. 226 - 233 oraz s. 233 - 240.

1962

15. *Historia epoki feudalnej*, t. I, wyd. 2, Opole 1962, ss. 319.

16. Rec.: *Zeitschrift der Savigny Stiftung*, Kanonistische oraz Germanistische Abteilung, „*Czasopismo Prawno-Historyczne*”, t. XIV, z. 1, 1962, s. 227 - 230 oraz s. 230 - 233.

1963

17. *Koran, jego powstanie i znaczenie jako źródła prawa Islamu*, „*Roczniki Teologiczno-Kanonistyczne KUL*”, t. X, z. 14, Lublin 1963, s. 197 - 213.

1964

18. *Z zagadnień prawa i państwa Islamu*, „*Acta Universitatis Wratislaviensis*” nr 19, Prawo XII, s. 251 - 270.

19. *Recepcja prawa obcego w Turcji w XIX i XX w. (zarys zagadnienia)*, Księga pamiątkowa dla uczczenia pracy naukowej Kazimierza Przybyłowskiego, Kraków 1964, s. 467 - 480.

1966

20. *Państwo Islamu w czasach Mahometa i kalifów prawowiernych (632 - 661)*, *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej, seria monograficzna*, Opole 1966, ss. 100.

21. *Historia epoki feudalnej*, cz. 2, Opole 1966, ss. 350.

1967

22. *Organizacja i prawo Kalifatu Ommajjadów*, „Acta Universitatis Wratislaviensis” nr 63, Prawo XVIII, Wrocław 1967, s. 27 - 51.

1970

23. *Historia prawa narodów czy stosunków międzynarodowych*, „Acta Universitatis Wratislaviensis” nr 125, Prawo XXXII, Wrocław 1970, s. 198 - 206.

1971

24. *Innowiercy w średniowiecznych wyobrażeniach i legendach*, „Studia Śląskie”, t. XX, Opole 1971, s. 532 - 540.

25. *Kształt współczesny państwa Islamu*, Księga pamiątkowa ku czci Andrzeja Mycielskiego, „Acta Universitatis Wratislaviensis”, nr 138, Prawo XXXIV, Wrocław 1971, s. 61 - 76.

1972

26. *Innowiercy „zewnątrzni” w Corpus Iuris Canonici*, „Acta Universitatis Wratislaviensis”, nr 144 Przegląd Prawa i Administracji I, Wrocław 1972, s. 187 - 198.

27. *Innowiercy „wewnętrzni” w Corpus Iuris Canonici*, „Acta Universitatis Wratislaviensis”, nr 167 Przegląd Prawa i Administracji II, Wrocław 1972, s. 237 - 252.

28. *Prawo i myśl chrześcijańska XIII w. wobec innowierców, założenia wstępne*, „Roczniki Teologiczno-Kanonistyczne KUL”, Lublin 1972, s. 341 - 351.

1973

29. *Decyzje papieskie w sprawach innowierców od połowy XI do końca XIII w.*, „Acta Universitatis Wratislaviensis” nr 168, Przegląd Prawa i Administracji III, Wrocław 1973, s. 219 - 236.

30. *Hasła: Annaty, Appellatio tamquam ab abusu, Audientia episcopalis, Azylu prawo*, W: *Encyklopedia katolicka*, t. I, Lublin 1973.

1978

31. *Mahomet w oczach Piusa II*, „Prawo Kanoniczne” nr 21, z. 1 - 2, Warszawa 1978, s. 16 - 28.

1980

32. *Dwie kobiety Abrahama i ich potomstwo*, „Acta Universitatis Wratislaviensis” nr 518, Przegląd Prawa i Administracji XIV, Wrocław 1980, s. 155 - 171.

33. *Iwo Jaworski, w: Uczeni wrocławscy (1945 - 1977)*, praca zbiorowa pod red. J. Trzynadlowskiego, Wrocław 1980, wyd. Wrocł. Tow. Naukowego, s. 91 - 94.

34. *Innowiercy w poglądach uczonych Europy Zachodniej w XIII i XIV w.*, monografia, oddana do druku w wyd. Wrocł. Tow. Naukowego, (maszynopis).

zestawiła:

TERESA JANASZ (Wrocław)

Alexandru Herlea 1907 - 1979

Dnia 18 sierpnia 1979 r. zmarł w Bukareszcie profesor dr Alexandru Herlea, znany badacz i organizator rumuńskiej nauki historycznoprawnej.

Urodzony 24 czerwca 1907 r., ukończył w 1925 r. liceum „Aurel Vlaicu” w Orăștie, po czym odbył studia prawnicze na Uniwersytecie w Czerniowcach, zakończone licencjatem w 1928 r. W trzy lata później uzyskał stopień doktora nauk ekonomicznych na Uniwersytecie w Cluj (Klausenburg), a w 1938 r. stopień doktora nauk prawnych na Uniwersytecie w Jassach.

Rozpocząwszy w 1929 r. pracę w zawodzie prawniczym, aż do 1966 r. zatrudniony był na różnych stanowiskach w adwokaturze (w Cluj, Hunedoarze i Bukareszcie), administracji i w przemyśle (jako radca prawny w Brașov).

Pracę w szkolnictwie wyższym rozpoczął w 1940 r. jako asystent Akademii Handlowej w Cluj-Brașov, gdzie od 1942 r. był wykładowcą, od 1943 r. profesorem nadzwyczajnym, a w latach 1946-1947 profesorem zwyczajnym prawa cywilnego. W 1966 r. zatrudniony został jako pracownik naukowo-badawczy z tytułem profesora w Instytucie Historii im. Mikołaja Iorgi Rumuńskiej Akademii Nauk w Bukareszcie, w którym skoncentrował się na badaniach z historii prawa rumuńskiego, kontynuowanych również po przejściu w stan spoczynku w 1975 r. Był redaktorem lub współpracownikiem szeregu czasopism kulturalnych i naukowych, w tym wydawanych w Bukareszcie „Studii de Istorie” i „Revue Roumaine d'Histoire”. Wielką zasługą Aleksandra Herley było założenie w 1976 r. osobnego towarzystwa naukowego *L'Association d'Histoire Comparative des Institutions et du Droit de la République Socialiste de Roumanie*, którego był pierwszym prezesem, oraz organu tego towarzystwa „Recherches sur l'Histoire des Institutions et du Droit”, którego pierwsze trzy tomy (za lata 1977-1979) przygotowane zostały do druku przez komitet redakcyjny pod jego przewodnictwem.

Dużą aktywność rozwijał prof. Herlea na polu współpracy międzynarodowej w dziedzinie historii prawa, biorąc czynny udział w szeregu kongresów i konferencji organizowanych w różnych krajach, w związku z czym powołany został na członka korespondenta *Academia Tiberina* w Rzymie i członka czynnego Akademii Nauk w Nowym Jorku. Dążył również do nawiązania bliskiej współpracy z nauką polską. W październiku 1973 r. wziął udział w międzynarodowej konferencji historycznoprawnej w Krakowie, poświęconej historii prawa karnego, na której przedstawił własny referat i był jednym z przewodniczących obrad. Natomiast w maju 1976 r., na zaproszenie zarządu w Brukseli i polskiego komitetu organizacyjnego w Warszawie, uczestniczył z referatem w XX kongresie *Société Jean Bodin pour l'Histoire Comparative des Institutions* w stolicy Polski, poświęconym dziejom wspólnot wiejskich. On też był głównym organizatorem międzynarodowej konferencji historycznoprawnej w Konstancy — Mamai we wrześniu 1974 r. na temat *Les éléments de la culture spirituelle et sociale dans les premières formes de la législation*, a w której — obok przedstawicieli nauki 10 innych krajów — wzięła udział

7-osobowa grupa polskich naukowców (z Krakowa, Warszawy, Poznania i Łodzi). W ostatnich zaś miesiącach swojego życia współpracował przy organizacji XV światowego kongresu historyków, mającego odbyć się w Bukareszcie w sierpniu 1980 r., w ramach którego przygotowywał obrady osobnej sekcji historycznoprawnej — *Séances d'étude sur le thème: Le développement de l'histoire des institutions et du droit en tant que discipline autonome*.

Alexandru Herlea, chociaż przez wiele lat swojego życia łączył pracę naukowo-badawczą z praktyką prawniczą, a ponadto sporo czasu zajmowały mu funkcje organizatora nauki, w których zabił szczególnym talentem, pozostawił cenny dorobek naukowy, obejmujący blisko 50 publikacji w języku rumuńskim i francuskim, na który składa się 8 pozycji książkowych oraz rozprawy, artykuły i inne opracowania w rozmaitych rumuńskich i zagranicznych czasopismach naukowych i edycjach zbiorowych. Wcześniejsze jego prace (publikowane od 1929 r.) dotyczyły głównie obowiązującego prawa cywilnego i agrarnego, jak *Drept civil*, vol. I, Braşov 1946 czy *Publicitatea imobiliară reală*, ibidem, wyd. 1 — 1947, wyd. 2 — 1948. Z czasem jednak coraz więcej uwagi poświęcał historii prawa, która później (od 1966 r.) stała się główną domeną jego zainteresowań badawczych. W 1976 r. wydał w Sibiu obszerną książkę pt. *Approbatăe Constitutiones de 1653* (wspólnie z V. Şotropa i I. Floca), a w 1977 r. ukazał się w Brukseli zbiór jego studiów pt. *Sur l'histoire de la condition juridique de l'enfant en Roumanie*. Szereg swoich prac z historii prawa rumuńskiego opublikował w księgach obejmujących materiały zjazdów międzynarodowych, w tym w krakowskich *Études d'histoire du droit pénal*, w których ukazał się jego elaborat pt. *Le processus de constitution du droit pénal comme branche autonome dans le droit roumain* (1976).

Pomimo przekroczenia 70 lat życia, zachował profesor A. Herlea niezwykłą żywotność, która znajdowała wyraz w niesłabnącej działalności organizacyjnej i twórczości naukowej. Przecięła ją jednak — po krótkiej chorobie — niespodziewana śmierć, która okryła żałobą naukę rumuńską, a zwłaszcza powołane przez niego do życia towarzystwo naukowe. Równocześnie zaś wzbudziła ona głęboki żal wśród historyków prawa innych krajów, z którymi nie tylko owocnie współpracował, ale też był ich szczerym i oddanym przyjacielem.

LESŁAW PAULI (Kraków)